

Paul Niedermaier, *Der mittelalterliche Städtebau in Siebenbürgen, im Banat und im Kreischgebiet*. Teil I. *Die Entwicklung vom Anbeginn bis 1241*, Gundelsheim, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskund Heidelberg, 1996, 324 p.

Ceea ce Paul Niedermaier ne prezintă, în prelungirea preocupărilor domniei sale de urbanism medieval, este, trebuie să o recunoaștem dintru-nceput, o lucrare cel puțin ciudată. Prima surpriză o constituie însăși titlul: orașe construite până la invazia tătară din 1241, pe teritoriul transilvan ! Oricât am fi de îngăduitori cu *ipoteza* existenței lor, ori cu premise urbane, mai mult ori mai puțin consistente, am rămâne totuși stupefiați să constatăm că acest lucru a ajuns să se transforme *într-o construcție istorică* de o asemenea dimensiune. Chiar dacă, cu acest prilej, autorul nu mai poate face abstracție de arheologia medievală - așa cum a procedat consecvent până acum, în toate lucrările publicate - o face într-un fel surprinzător, neconform cu orice practică științifică. Anume, arheologia medievală rămâne, pentru Paul Niedermaier, doar atunci valabilă când pare a-i conveni, legată fiind de teoria dezvoltării urbane pe baza loturilor de case și monumente identificate în hărțile secolului al XVIII-lea. Cu alte cuvinte, toate începuturile *viitoarelor* orașe din Transilvania și vecinătăți ei, din preajma începutului de mileniu II, *sunt deduse* din hărțile de care vorbeam, fără ca ele să aibă vreo cronologie fină, verificată din alte surse istorice. Dar, în lipsa acută a documentelor scrise, tipică pentru perioada istorică abordată, șansa ținea doar de documentele arheologice. Ceea ce rezultă din metodologia unilaterală arătată este aproape de necrezut: reconstituiri grafice ale orașelor Timișoara (1240) (p.91), Cluj (1241) (p.139), Oradea (1240) (p.154), Alba Iulia (1240) (p.160), Cenad (p.165), Sibiu (1200 și 1240) (p.206 și p.259), Sebeș (1240) (p.222), Rîșnov (în jurul lui 1215) (p.244), Cislădie (în jurul lui 1225 și 1240) (p.251 și p.253), Codlea (1240) (p.255). Același cititor înmărmurit, poate vedea pe aceste reconstituiri ziduri de fortificații, biserici, mănăstiri, străzi, turnuri-locuiță, case și grădini, și alte amenajări.

Să vedem doar câteva exemple. Primul, Clujul, este considerat întemeiat ca oraș pe locul unui castru roman (inexistent !, corect oraș), deja la sfârșitul secolului al XII-lea. Singurul și probabil cel mai puternic argument al autorului, în favoarea acestei opinii este instalarea benedictinilor la Cluj-Mănăstur, prima cetate medievală, eveniment echivalând cu defaectarea cetății respective. Autorul cunoaște câteva eclave de locuire anterioare anului 1240, care, din punct de vedere arheologic, nu sunt confirmate. În schimb, nu i s-a părut ciudată plasarea bisericii parohiale în afara zidurilor presupusei fortificații de la începutul secolului al XIII-lea, împreună cu apariția, sincronă, a unui cimitir, în *interiorul* incintei. Oradea pare a fi reconstituită primordial după stampe de la sfârșitul secolului al XVI-lea și altele din secolul al XVII-lea. Cine este familiarizat cu istoria orașului, constată însă că se folosește reconstituirea, foarte fantezistă, a lui Gyalokay J., de la începutul secolului nostru. După sinteza menționatei izvoare, cetatea episcopală are două incinte de piatră, cu două turnuri, o capelă pe lângă biserica catedrală și clădiri răzlețe. Fortificațiile care apar în jurul orașului, desenate la sfârșitul secolului al XVI-lea, sunt transferate, fără nici cel mai mic temei, Olosigului de după 1241. Imaginea corectă, încă foarte parțială, a Oradiei, a început să fie redată după șapte ani de cercetări arheologice sistematice. Trebuie să o scriem că, din păcate, nimic din ipotezele arhitectonice ale domnului Niedermaier nu se confirmă prin ele. Cenadul, cu două planuri cunoscute de la sfârșitul secolului al XVII-lea, are, în acest volum, toate clădirile aflate atunci în ruină moștenite din perioada anterioară tătarilor ! La Timișoara se vorbește, din nou, despre un castru roman preluat în

evul mediu, lucru pe care nici cel din urmă specialist al epocii romane nu ar cuteza să-l susțină fără riscul de a fi considerat cel puțin total dezinformat.

Datele și, mai cu seamă, interpretările istorice sunt tributare într-o proporție însemnată paginilor scrise de către Ștefan Pascu (*Voievodatul Transilvaniei*). Cum o serioasă critică a celor patru volume, apărute cu titlul menționat, nu s-a făcut la timpul potrivit, autorul volumului de care ne ocupăm, cu scuza parțială a unui arhitect-istoric, preia numeroase greșeli prezente acolo. Dincolo de ele, nu vedem totuși cum de a fost posibil să supraliciteze folosința terminologiei latine, care, așa cum este bine știut, nu era în măsură să delimiteze prin *urbs* și *civitas*, adevăratele centre urbane, de fortificații. Aceeași bibliografie utilizată, de astă dată mai veche, îl fac pe autor să vorbească despre Dej ca despre unul dintre cele mai importante așezări administrative și fortificate din secolele XI-XIII, să folosească cronologii depășite (a cetății de la Porumbenii Mici, de pildă), să se refere la cetăți imaginate, dar necunoscute (Reghin, de exemplu) etc.

O încredere atât de absolută în evoluția urbană, extrasă din hărți și planuri de secol XVIII, fără ca ea să fie sprijinită solid pe cercetarea arheologică, însoțită de o critică severă a documentelor scrise și a istoriografiei, transpusă apoi într-un șir de reconstituiri grafice, ni se pare a se numi mai curând *un exercițiu de fantezie*, decât o întreprinde științifică veritabilă. A încerca aici să corectăm tot ceea ce nu poate fi socotit ca anterior mijlocului secolului al XIII-lea, ar însemna să scriem o nouă carte. Șirul de termeni ca: probabil, ipotetic, nesigur, îndoielnic, nedemonstrabil și altele asemenea, ar deveni constante ale analizei de detaliu. Cititorul străin, căruia i se adresează în primul rând volumul, ar rămâne cu o imagine cu totul falsă asupra progreselor înregistrate de cercetarea istoriei orașelor din Transilvania și vecinătățile ei, care fac astăzi parte din România. Pentru cercetarea internă, o astfel de lucrare va produce întotdeauna confuzie, atunci când, prin progresul cercetărilor, vor fi dezvăluite componentele reale ale orașelor, componente defalcate pe segmente cronologice foarte precise.

Metodologia de arhitect a domnului Niedermaier nu ne convinge în nici un fel pentru perioada pe care și-a propus să o trateze și ni se pare, doar într-un oarecare procent, de utilizat prudent pentru perioade istorice mai noi. Cercetarea evoluției arhitectonice a orașelor este departe de a fi fost definitivată, așa încât direcții de lucru, mai fertile decât acelea ale planimetriei și lotizărilor, sunt încă de împlinit. Oricum, prea puțin se modifică din certitudinea că orașele Transilvaniei au apărut, de fapt, doar în secolul al XIV-lea.

Adrian Andrei Rusu

Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája. 1301-1457*, I-II, História. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1996, 565 +266 p.

Autorul acestui volum este, la această oră, unul dintre cei mai reputați medievști din Ungaria. Din laboratorul său, a ieșit la iveală unul dintre cele mai interesante și performante volume care s-au văzut în ultima vreme. După o informație adunată cu trudă, din câteva zeci de mii de documente care acoperă intervalul dintre instalarea Angevinilor și urcarea pe tron a lui Matia I Corvinul, sprijinit copios de facilitățile computerului, Engel Pál nu ne scrie o nouă istorie a Regatului Ungariei, ci ne oferă toate "stafurile" administrației civile, de la curtea regală și până la provincie. Ca să fim mai preciși, sunt înfățișați în liste, baronii (palatinul, judele țării, voievodul Transilvaniei, banul Slavoniei,